

HORTOBÁGY.

KÖZHASZNU ÉS MULATTATÓ TARTALMU HETILAP,

egyzersmind a debreczeni szinügyegylet, gazdasági egyesület, zené- és dalárdaegylet, kertészeti egylet, takarékpénztár és több helybeli társulat közlönye.

Egyes szám ára 16kr.
Lapunk számára külföldi hirdeményeket elfogad: **Beckmann & Brauner** J. G. Wachter könyvkereskedése. Oppolitz A. Hasenstein és Vogler. M. Erzsébet-fürdő: **Möller Ottó** Jaeger könyvkereskedése. G. L. Deube és Társ. **Münchburgban:** Hasenstein és Vogler, Deube G. L. de Társ. **Párisban:** Lathaugy-nöksége, **Worlában:** Goldberger A. T.

Megjelenés napján minden vasárnap. Előfizetés ára egy évre 6 frt. fél évre 3 frt. három hónapra 1 frt. 80 kr. Németországban és külföldön a postaköltséggel együtt **Csanak-ház** ban.
Hirdetés díj: Négyházas postai úton egyezri hirdetésnél 5 kr, háromsorosnál 4 kr, több sorosnál vagy nagy terjedelmű hirdetésnél árszámítás.

A köz-alapnevelés.

E lapok hasábjain a t. szülőkhez intézett igénytelen soraim folytán lelkem a legszebb reményekkel kecsesgeti magát, mikint a köz-alapnevelés e világon a legnagyobb tiszta magyar városban nemcsak buzgó pártolásban részesült, hanem hogy itt állandó és biztos honát is fölleli és népholdogító sugarait áldásdusan szétöleli a nemzetre. Valóban ideje is már, hogy valahára a nemzet, nemese kebléből kiirhatatlan a Európában pártalan alkotmányos érzelmet, de annyival inkább beköltöztetendő legyen a pártolási azt, ami keleti eredsítésű leginkább összeráf, habár az elv, az eszme Európában ismeretlen is nem a külföld, hanem nemzete boldogulását és gazdagulását óhajtó fiatolt erede, értem — a köz-alapnevelést.

Beékeltek maroknyi nép vagyunk s amellett e hazában minden egyes szülötnek van merre gravitálni, csak a szegény magyarnak nincs; azért egykoron nem ok nélkül mondá azt a legnagyobb magyar: „oly kevesen vagyunk, hogy még az apagyilkosnak is meg kellene kegyelmeznünk”; de alapnevelői elvem nem szorul olyanná kegyelmezésre, mert ha a nemzet, oktalanságát érdemesté tenyésztő és idomító-intézetre, ugyanígyzen anyák, hogy szivetek kedves gyümölcse a köz-alapnevelést annál inkább megérdemli; miáltal a gyermek halandóságát gyérítésével a nemzet szaporúsága, a közérkölség és vallásosság előmozdítatik, a nemzet önértéke ébresztetnek, egyértékesének, boldogulásának és gazdagulásának alapja megvetetik.

Európának nemzeti mióta harcolnak az egyelősség, testvériség és szabadság korszerű eszméit s miattuk hány ezer hű kebel vértét el, andküll, hogy a nép boldogitójának eszébe jutna e nagy horderejt eszméket a köz-alapnevelés útján megtestesíteni — és ime ez eszmék még ki sem küzdettek, már is nyomukba lépett a nemzetiségek nagy eszméje, mely az értelmileg mivel Európát alapjában készült megrendíteni. Nagy tövédsé hinni, hogy erkölcsileg nevelt a értelmileg mivel ember és polgár egy, mint társadalom, az egyenlőséget, testvériséget és szabadságot békés uton kivívni képes ne legyen, valamint hogy ő, testvérel az egyenlőséget és szabadságot rovádsára a nemzetiségeért harczra kelne, ismervén közös célját, mely fölő a földön lépett tartva, előrése után közbösen törekedni kell; azért Jean Pállal mondom: „a jelenben adjatok a gyermekeknek eget, egy ónczól-csillaggal, mely neki kalauza legyen s ez a — köz-alapnevelés!” — Az alapnevelés az a teszi a gyermeket amivé akarja, a természet nem áll útjában, mert annak a hosszú szoktatás alatt meg kell törpülni a gyermek keblében, helyet adván a szokásból tervezett másod természetnek.

Es ti értelmes atyák, gondoltjátok meg, ha a politikai lát-határon vászfergőtök keletkeztek, köz-alapnevelés nélkül fölöttök gyermekeitek vajjon nem alsók lesznek-e pusztító árjdnak ki-téve? A közl múltból okajlatok azért ne idegenkedjétek a köz-alapneveléstől, hanem ahelyett a nép előtt földidávid nemzetek s távol legyen töleket azon tövés gondolat, miszerint a köz-alapnevelés csak a szegényzsora gyermekeit illot; oh korántsem! mert minél magasabb rangot foglal el valaki a polgári társadalomban, annál több emberismeretre van szükséges s következképpen annál inkább erkölcsileg neveltnek s értelmileg

meveltnék kell lennie és hogy gyermekeiket az a legyenek, értelmességüknek fogva a szervezendő intézet alapnevelést terjeszték összhangoztatósia végett a családörökben is; mivel egy régi bölcs szerint: „minden tisztán jó ki a teremő kezéből s csak az emberek kezét közt fajul el,” ez igazságos mondat után vessünk egy pillantást a növényzetre, különösen pedig a virágokra. Nemde mily bájosan illatoznak, míg a kegyetlenség által attól meg nem fosztatnak? de a virágkedvelők, különösen azok, kiknek módjukban van s ápolásához nem értvén, ahöz értő egyént fogadjak — kertészt; és oh ti szülők, ti jó anyák, hiszen gyermekeitek becsesebbek szemetek fényénél, melléjük miért nem fogadjatok értelmes kertészt? mert bizáttok méhettek gyümölcsöt a tudatlanságra? hiszen üveg-házatokban az a leg-szebb virág! vagy magotok kertészeket? De vajjon tanulmányoztatok-e a kertészséget? Oh nem! A természet ajándoka pedig az állatiasságon ritkán emelkedik fölül, hacsak az ész hatalma nem, amidőn anyai szivetek fölött néha-néha győzelmet vív; ámde ez esetben se felejtétek, hogy ti nemcsak anyák, hanem egyuttal nők, házfentartók és honanyái is vagytok, már pedig a kisdéd szakadatlan éber figyelmet, óvatát és vezetését s b. igényel s ha ezt teszitek, akkor több hivatástok betöltésén marad s a virágaitok apóli kertész számadó filléreknek megtakarításával földaloztatok méhettek gyümölcsének biztos és boldog jövőjét, föl lelki örömeiteket, a ház rendjét, honanyai köte-meket.

A köz-alapnevelésnek legfőbb és legnevessebb célja, hogy a teremő kezéből ki jött ember el ne fajuljon, hanem a maga tisztaságban isteni rendeltetésével megmaradjon. Működését az ember születésével kezd s halálával végzi! és ime az emberboldogító eszme megtestesítésétől idegenkednek-e akkor, amidőn bizatosak lehetünk abban, hogy anélkül sem föld-, sem kéz-, sem gyár-iparunk föl nem virágoztunk, a közérkölség és a nemzet jólét is mindaddig háttérbe szorulva marad; állításunk igazolással vessünk egy pillantást mezel munkásainkra, valóban keblszomorító tünyságnak tanul leszünk, de hogy is kívánhatunk oly egyéntől ügyes munkát, aki ifjúságának az ügyesítés legalkalmas korát nyáron az utczai parton s tőlen a sutton tölti s csak akkor adhat életjeleit, midőn kenyer kellett neki, vagy az anyja emi hirta, — hivalkodását csakis a gonoszság keltványa szakítá felbe; és urának talán, több s észszerűbb gondosságon részesüljön? Valóban többen, mivel majdnem három éves korukig a pesztrával huroczoltatnak, akitől nem lévén semmi nevelése, ugyancsak zseuge keblebe szítja a mételet s midőn a pesztrától el is választatnak, akkor is édes anyjuk ruhájában csimpeszkedve, minden mozdulatukat követik; unalomból szertteljenk zarnokokodnak s mivel nincs családi-kör, amelynél vagy a családok, vagy más körülmények izletlenséget, haragot vagy bosszúságot ne okoznának, az unatkozó gyermek pedig mindazt magába szítja, midállyal jövőjét teljesen megmérgezi; de sokszor a családok társaságában meg s hogy azok a gyermekeket szeretik látásának, öröklésének adomák vagy borzasztó meadköltséggel meadköltséggel a szegény ártatlanságot s a jámbor anya örül, hogy gyermeke szerettük, nem gondolván meg, hogy ez állati szeretet a természetet öröklött köböknek tisztasága megmérgezőzöttik; — az oly gyermekből képes-e aztán az iskola erkölcsileg nevelt s értelmileg mivel embert és honpolgárt

képezni? Szerintem soba sem! mert hiszen az iskola az ember szellemit lényét érintetlenül hagyja, tehát épen azt mellőzi, mit egyedül szükség a nevelésnek részesíteni, mivel nem ész, nem a képzőtehetség stb. neveltek, hanem az ember; azért lehet az ember tudományosan mivel, de abból még nem következik hogy egyuttal nevelt is legyen; — abból rejlik tehát az emberi nem tévesztett irányja, melyből annyi évezreden át kibontakozni nem tud vagy nem akar, hogy a nevelésnek, mint egésznek, a tanításnál mint részénél alárendelt szerep jut s így az igazi miveltés főtényezője a tiszta erkölcsiség is a tudományoságnak alárendeltetik, ahelyett hogy a nevelés a tanításnál szigoruan lépést tartana s egymást kölcsönösen kiegyensúlyozná. — Már Aristoteles is azt mondja: „mind inkább van az ember csupán értelmileg kivétel, annál előbb fog legigazságatlanabb a leg-szilajabbá válni minden teremés közt, minthogy neki felebbvaló értelmisége csak több fegyvert szolgáltat későbbre, hogy másoknak ártasson.” Kant pedig: „a szülők rendszerint úgy nevelik gyermekeiket, hogy a jelenkorba — bármily romlott legyen — beilljenek, pedig őket egy keltsene neveltek, hogy általok egy jobb kor idétessék el,” mert „a gyermek által — ugyanond tovább Jean Pál — az emberiség emelyitjének kur-tább szárvál a hosszabbat teszték morgásba.”

Minden szépre, nemere képes értelmes debreczeni anyát vegyettek fontolóra a három nevezetes egyelősség idezetét s emellett nemzetünk jelenét s bár én hiszem, hogy gyermekeiket szaktudományilag nevelték, mindamellett nyitlan kimondom: ha a magyarloni anyák nagyobb része e hibában nem szenved, már most a nemzet ajkain a panasz, melyet a kétes jövő feletti aggodalom sajtolja kebléből — elémül; ugyanazért, amennyiben e hon anyái is vagytok, ez értelemben kérék, ne-mes hivatástokat fontolóra venni, mert vajjon azon anyák gyermekei neveléséről, kiknek sem módjuk, sem idejük, sem akaratuk annál kevésbbé érteimük, titeik mellett megfedekezétek-e? E lét távol van tőlem! Ti sokat dicsozban ézitek hon-nyai köbökötök, midállyal bizatos hiszem, hogy nemes-köbökötök rövid idő alatt meggyellett szervez, melynek célja leend egy példány-kör-ápolnevelde, példány-elemi tanodával egybekötve, melőbbi szervezésén köz-veztve és közvetlen közreműködni.

A tervet, amely szerint az legkönnyebben és czélszerűdeben létesíthető: legközelebb előadandó.

Farkas Balázs, okl. alapnevelő.

A debreczeni szabó-czéh szabályai 1759-ben és 1702-ben.

(Folytatás.)

XXVI. Articulus.

Szokásban vettük némellyek, hogy mivekutánna a Szabát egy kevés megantolást Kontárágnak kimentek nem csak de itt is a Városban bujdosnak, azért akar itt tanult, akar bujdosó Legény legyen, ha kire a Kontárság red bizonyosodott akar itt a Városban akár külső helyen lett a Kontárkodás, 180 Pénzrel büntetettik.

TÁRCA.

Egy agg dalmokhoz.

Ódyszöllek ifjú lelki dalmok!
Ódyszöllek álva tégedet.
Aki tiszta hittel áldozd föl,
Nemzetednek drós áldotot.
Nem szüld meg e szegény hazánk!
Örömben vág dal zengeni,
S gyász napokban oly sok vészszel kúrdó
Ott vald tu -- lelkesélen.

Hangzik a dal most is minden ajkon:
Adjon Isten nekünk jó napot,
Nem felejt el téged az a honid.
A kit a sors karja vert, csapott.
Es mikint hó szivből jött világra,
Ugy hatott ránk mindenki dalod,
S úgy élizte tőlünk a keserveit,
Mint a hévnap a kemény fagyot.

Mostan is még, ily nehéz napok közt
Nyomunk bár a balsors karjaj,
S tikon állsz a szellem fegyverével,
Vigasztalva nem szétnes önünk.
Kárpátoktól messze Ádriáig --
Néz rád ez árva Hunnia,
Es opode, várán várja a dalt
Ajakdról, magyar „lant fia”

Ifjú lelki élemedett dalmok!
Zengd tovább is bűös éneked,
Régi lantod zengtetd hallgatni:
Oh mily édes, kedves évezőt!
Szólj tovább is biztatóg hozzánk,
Földrül-e már dicső napunk?
Nemzetednek titkos sohajaid
Öntsd dalodba; -- oh mi hallgatunk.

Szentmári Károly.

Uj Páris.

(Folytatás.)

VII.

Kortalkatások a fültötmenyek.

Két év óta külön hivatal van felállítva a városi hatóságnál a nyilvános fültötmenyek s kortalkatások illetőleg, mely számos mérnök-, építész-, ordász- és kertész stb. személyeket foglal magában. Páris város nyolcz körletre osztottok föl jelenleg, melyek sáta-töröltek, vagy square-kei lőpánczok; ezek egyrészt a boulognei körlet, hozzártartozó részével a longchamp-i síklat és az Avenue de l'Imperatrice-ol együtt, — másrészt a Place Itay-i; a Place d'Archevoché és a Saint-Jacques in Bonoeu-torony melletti, a Sainte Clothilde előtti, a Temple és a régi római fürdő-paloták romjait mögötti squarek. Ezen telekeken kívül több van a városnak 67,000 földnél, melyekből az élyszul-mező, a Quincunne de l'Archeveue, a belső és külső boulevardok, a kövezett-parkok, néhány szabad-tér; utazd és udvar ba vannak ültöttek. Az összes ültötmeny 200 hektár fölött felel meg. A legelőbbiek, ugyint az élyszul-mező, részben 1810-ban keletkeztek. A külső boulevardok némely helyeken kettős magassal díszlenek, melyeket 1700-ban ültettek; a belső boulevardok azonban az 1880-dik és 1848-diki forradalmak alkalmával csaknem minden szűrésű fűjokat elveztettek; a megmaradtak igen törpék s az újból ültötöttök igen fiatalok még, hogy elegendő árnyékot szolgáltatathatnának. In az újabb ültötmenyek Párisban általában néve nem igen érvedetesek látvány nyújtanak, ennek oka leginkább abban fekszik, hogy a fák id-váltságánál, az illetők addig igen vigyázatlanok és rendszeretlenek voltak. Hogy az ebből kifolátsok jövőre mellőztessenek, a városhatóság nagy falkoldatát aláintatott a boulognei berekben, az oly fanelemek növelésére, melyek lombjuk bújnyaga növésték szépsége és gyorsasága által különösen alkalmasok arra, hogy az új ültötmenyek a városban sikerüljenek s a kizártnál jó fátok kellőleg pótolhassák. Mert fájlanoha hiánias a földnél Párisban nemcsak épen oly sürű, mint lebecz-gyermekneként, kiknél minden földés és intézkedés sehogysem akar sikerülni. A fák is mint idegenek, kitértettek a szivetlen világba s állt ültöttek, deezvén azon oltalom-övényeknek, melyekből azokat a hivatalos gondoskodás körülfontolja, mindenféle sérülések és pusztításokat, p. o. dobásokat, ütéseket, vágásokat szenvednek. A nevelésen suhan-czok, kik künyörültelességet nem ismernek, kiközök a fátok eképen és ebben sok ember, ki magát jó nevelésűnek s mi-

veltnék tartd, semmivel sem jobb a noveletlen gyermekek-nél. Hozzá jön még egy hasznatlan fereg, a héjas-szárnyuak közül az úgynevezett furfalan, mely bizonyos fátok halálisan összerög.

Néhány szabadalmozott helyen kívül, mint a Tuillériák- és Luxenburg-palota kertje, hol a növényzet szababon oly pompával fejlődik ki, mint a természetű állapotban és mint a külső boulevardok, mert ott nem sok nép jár, minden többi ültötmeny elnyomorodik és idő előtt kiváds a polgáriudományi való élytkörre folytán. Hasznatlan gyökereinek meg a fák a gonoszon oda hordott körül fölében a csakhamar keményre taposott, részben kördel kénakott vagy épen vízhatlan naphút-étdoggal bevont té-ly, ádóglatolással töltött a légszusz-odóval megföldesített állt. Még ajfel sincs nyugotok a hány-p-világ, mely leveleivel föl, elrabolja tőlük az ádómal, megújulásnak bizonyos nemét, mely nekik is, mint minden élőlénynek, nélkülözhetetlen, zavarta té-lyt működésük szorvosoztat, fölcsipen a szévas és ény szivárdt és kileheléséit, mi az állatvilágnál való csodálatos egyenlő helyreállításán szolgál. Jelenleg mindenféle kitértetek meg-tétettek, hogy a betegesek előlőt a fák megújulásának. Mindon-ny ültötmenyűd mely s meglehetősen hosszú bevdátsoktának, melyeket jó termőfölddel töltenek ki. Több eatorina van alkal-mazva a fák tövére, melyek a szomszédos vízvezetékekkel s a külső levegővel összekötöttebbé tételek, mi lehetővé teszi a növények megdőthéséit és szellőztetését, mi azért sok helyen meg nem történhetett. Hogy a talajnak megveztetésére a lég-szusz-kigőzölgek által meglétszék, a városi hatóság, a világi-tó-társulatnál költött és 1867 óta hatályba lépett újabb szerző-désben azon záradékok foglaltatja be, mely a társulat kötelezi, hogy raknati nyilvános sáta-török-ek cöveket, hogy a fák a lég-szusz-kigőzölgek által jól ne szenvedjenek.

Ezen hátróltagos rendszerábrólakon kívül a sáta-török talaja alaposan átánakított. Az élyszul-mezők sáta-török és aggyastyá-nok váltóere égenekén újól rendeltettek s a víz föléjárta névle itt nincsen többé kívánni való; a vezetőkörök tökéletes alkal-mazása biztosítja a földnek hamar felszáradását; a gyalog-utak homokkál hintettek be, nyáron megdőthésétek s nagy gondal- seprettek. Használó munkáik vannak folyamatosan a kövezett-parkon is az aggyastyánok és a mára-mezője közt.

Azon parkok széplőtsége végett, melyek sáta-török szolgálnak vagy szolgálnak, számos törv. van máben vagy kivételben.

VIII.

A lakbörök az azok emelkedésének okai.
Páris térege most is csak épen oly nagy, mint 60 év előtt

